

УДК 343.982.48

Ігор Васильович Рибін,

провідний фахівець відділу забезпечення діяльності центру

Харківського науково-дослідного

експертно-криміналістичного центру МВС України

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕЧАТОК (ШТАМПІВ) ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ОКРЕМИХ НАЯВНИХ МЕТОДИК ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ

На теперішній час не існує універсального методу встановлення віку документа.

Дослідження документів із застосуванням фізико-хімічних методів є руйнівними, що не завжди допустимо з певними документами, також такі дослідження вимагають дорогого устаткування й мають ряд інших обмежень і недоліків.

Якщо в ході досудових або судових розглядів необхідне визначення віку документа то на початковій стадії потрібно найбільш повно вивчити обставини провадження й зіставити їх з наданими для дослідження матеріалами.

У процесі проведення технічної експертизи документів відомості про відносний вік документа можна отримати:

- при вивченні відбитків печаток (штампів) шляхом встановлення відносного часу їх нанесення;
- при вивченні реквізитів документа шляхом встановлення хронологічної послідовності нанесення їх штрихів.

Експертиза відбитків печаток (штампів) з метою встановлення відносної давності їх нанесення на документи проводиться за загальною методологічною схемою, яка передбачає такі стадії:

- попереднє дослідження; роздільне дослідження; експертний експеримент; порівняльне дослідження; оцінка результатів проведеного дослідження та формулювання висновків; оформлення результатів проведеного дослідження [1].

Для з'ясування питання щодо встановлення відносного часу нанесення відбитків печаток (штампів) на експертизу повинні бути надані:

- вільні зразки відтисків печатки (штампу), максимально наближені до часу датування досліджуваного документа;

– зразки відтисків печатки (штампу), нанесені за рік-два до й через рік-два після ймовірного часу нанесення відтиску в досліджуваному документі (часовий період зразків може бути й меншим);

– експериментальні зразки відтисків печатки (штампу) або друк (штамп). Документи з вільними зразками відбитків печаток (штампів) повинні бути датовані й не викликати сумнівів щодо дати їх складання (завірені відбитками печаток або штампів відповідних підприємств, організацій тощо).

У разі надходження на дослідження в якості порівняльного матеріалу кліше печатки (штампу), з нього виготовляються експериментальні зразки, після чого вони досліджуються [2].

Подальші дослідження проводяться тільки в разі встановлення факту нанесення відбитка печатки (штампа) на досліджуваному документі контактним способом за допомогою кліше (у разі вилучення факту відтворення зображення відбитка печатки за допомогою комп'ютерної техніки, шляхом малювання тощо).

На наступній стадії дослідження вирішується питання: одним або різними кліше нанесені досліджувані відбиток і відбитки в наданих зразках? Застосовується традиційна схема проведення ідентифікації печаток і штампів за їх відбитками, що передбачає роздільне й порівняльне дослідження з вивченням загальних і приватних ознак, формулювання висновку про тотожність (або про відсутність тотожності) [2].

Якщо ж в ході проведення порівняльних досліджень встановлено, що досліджувані відбиток печатки (штампа) і зразки нанесені одним кліше, то експерт приступає до порівняння ознак, що свідчать про тимчасові зміни у відображенні відбитків. Для цього в досліджуваному відбитку й зразках вивчають дефекти експлуатаційного походження й випадкові (тимчасові) засмічення кліше [3].

Дефекти експлуатаційного походження (наприклад, подряпини, перерви в штрихах, відсутність елементів знаків, деформація окремих знаків або їх частин) свідчать про період між часом виникнення певного дефекту кліше й часом появи іншого дефекту. Такий період залежно від частоти використання печатки (штампа) і порушення правил використання може обчислюватися днями, місяцями, а іноді й роками.

Випадкові (тимчасові) засмічення кліше (наприклад, налипання волокон паперу, піщинок, нашарування барвника) дозволяють

точніше визначити час нанесення відбитків, оскільки вони зберігаються в печатках і штампах порівняно короткий час. Ці ознаки дозволяють установити час нанесення відбитка печатки (штампа) на документ з відхиленням у межах часу в кілька днів, тижнів.

Таким чином, процес наступних досліджень складається з таких етапів:

- досліджуваний відбиток вивчають на предмет виявлення сукупності ознак тимчасового характеру (дефектів експлуатаційного походження й сторонніх мікрочастинок, які потрапили на друковані елементи);

- зразки досліджують на предмет виявлення тієї сукупності ознак тимчасового характеру, які є в досліджуваному відбитку і визначають період появи цих ознак за допомогою вивчення зразків з урахуванням часу складання документів (за наявними на них датами);

- зразки досліджують на предмет виявлення нової ознаки тимчасового характеру, відсутньої в досліджуваному відбитку, який утворився після утворення сукупності ознак тимчасового характеру в досліджуваному відбитку, і встановлюють час утворення цієї нової ознаки (визначають також за наявними датами в документах із зразками відбитків) [2, с. 13];

- визначають період нанесення досліджуваного відбитка (у межах появи останньої ознаки тимчасового характеру, яка в наявності в досліджуваному відбитку, і виникнення нової ознаки тимчасового характеру в зразках, яка відсутня в досліджуваному відбитку).

За результатами комплексної оцінки виявлених ознак формулюють висновок про час нанесення досліджуваного відбитка або про неможливість вирішення питання про встановлення часу нанесення відбитка печатки (штампа) на документ.

Висновок про початковий час нанесення досліджуваного відбитка печатки формують на підставі виявлених певних збігів ознак тимчасового характеру, а висновок про остаточний період його нанесення – на підставі виявлених певних відмінностей ознак тимчасового характеру.

Застосування даної експертної методики можна проілюструвати прикладом з експертної практики. Так, в Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України в

травні 2018 року для проведення судової технічної експертизи документів надійшли документи, що засвідчують прийом-передачу майнового комплексу, датовані груднем 2010 року, на яких були відбитки круглої печатки. Дані документи як обґрунтування майнових прав були надані в березні 2018 року в господарський суд в процесі розгляду справи про визнання права власності та витребування майна з незаконної власності. Дата складання зазначених документів викликала сумніви. Для проведення експертизи були надані зразки відбитків печатки за період з серпня 2010 року по березень 2018 року по кілька зразків відбитків за кожен місяць зазначеного періоду.

Під час дослідження відбитків печаток на спірних документах було встановлено, що вони нанесені печаткою, зразки якої були надані для дослідження.

У результаті дослідження й аналізу ознак тимчасового характеру була виявлена певна сукупність збігів і відмінностей ознак тимчасового характеру у відбитках печатки на досліджуваних документах і в зразках відбитків печатки. Це дозволило експерту встановити в категоричній формі, що відбитки печатки на досліджуваних документах, зроблених у грудні 2010 року, нанесені в період з лютого по березень 2018 року, а не в 2010 році, як було зазначено в поданій для дослідження документації.

Застосування описаного вище методу має вирішальне значення в тому випадку, коли існує заборона на застосування методів, що призводять до пошкодження об'єкта досліджень або зміни його властивостей.

Список бібліографічних посилань

1. Ковальов К. М., Давидова Є. О., Коваленко В. В., Тимофєєва Т. В. Методика технічної експертизи документів (загальна частина). Київ : ДНДЕКЦ МВС, 2007. 312 с.
2. Ковальов К. М., Коваленко В. В. Методика технічної експертизи відбитків печаток і штампів. Київ : ДНДЕКЦ МВС, 2009. 19 с.
3. Павленко С. Д., Золотар Н. С., Попов Ю. П., Мороз Т. І. Криміналістичне дослідження документів. Зразки експертних висновків. Київ : РІО МВС УРСР, 1989. 202 с.

Одержано 28.04.2020

